

mere frihed. Den enkelte vil kunne overskue samfundslivet og faa lyst til at deltage i det. — Mod Mumfords begejstring for de smaa bysamfund kan dog siges, at om de er for smaa, bliver de let arnested for biggotteri og tyranni, der kan forhindre at naa maalet: den menneskelige livsudfoldelse. — Paa den anden side anerkender Mumford de gamle kulturbyers betydning i nutid og fremtid. Han anser modsætningsforholdet mellem den gamle bykerne og de nye udvidelser som vigtig for en sund udvikling. Til syvende og sidst er det næppe byens størrelse, men samfundets struktur, der er afgørende.

For at forstaa Mumfords forfatterfysiognomi maa anføres, at ligesom han mener, smaa byer skaber bedre samfundsforhold, skaber smaa stater det ogsaa. Baade smaa byer og smaa stater er kulturbefordrende, som eksempel herpaa nævner han bl. a. Danmark. — Endvidere er det Mumfords ideal, at byen skal ligge som centrum i en »region«, d. v. s. et landomraade af passende omfang og fornuftig sammenhæng, bygget op som en økonomisk enhed, men ikke selvforsynende, for selvforsyning er kun moderne krigsførende staters maal, og kvæler alt kulturliv. — Naar man ved, at Mumford har fundet byen og regionen baade i forbindelse med middelalderbyen, den hollandske by og den »nyengelske« by, ser man sammenhængen fra først til sidst. Ringen sluttet fra hans middelalder-idealby til hans fremtids-idealby. Han hævder, at man siden Robert Owens dage, med større eller mindre held, har søgt at realisere denne bytype og fra slutningen af forrige aarhundrede i stigende grad i U. S. A., i England, Holland og i Weimarrepublikkens Tyskland.

Hans Lassen.

Norsk Dagligliv gennem Aartusinder.

Norsk kulturhistorie IV—V. Redigeret af *Anders Bugge* og *Sverre Steen*. J. W. Cappelen, Oslo 1940—42.

Den norske Kulturhistorie under Redaktion af *Anders Bugge* og *Sverre Steen*, hvis første tre Bind omtaltes i »Fortid og Nutid« 1939, er nu afsluttet. Værket omfatter fem Bind paa ialt ca. 2200 rigt illustrerede Sider. Hvert Bind er forsynet med Indholdsfortegnelse, medens Litteraturfortegnelsen til de enkelte Afsnit er samlet i sidste Bind. Her findes ogsaa Navne- og Sagregister samt fælles Indholdsliste for hele Værket. Billederne fremtræder smukt paa godt Papir, omend man mærker paa Tilretningen, at Værket

er en »Folkeudgave«. Tontryksplancherne er grønne eller brune til ringe Pryd for de ellers saa smukke Bind.

I Værkets Undertitel: Billeder av folkets dagligliv gjennom årtusener, ligger et Program. Det, man vil skildre, er ikke Kulturheroernes, men Folkets Liv. »Verdenshistorien forteller om de få menn som gjennom dramatiske situasjoner, krig, revolusjon, reformasjonsverk, skapte varige resultater. Kulturhistorien forteller om de utalte millioner som så på, som døde i striden eller seiret og fikk vite at de hadde været med og skapt en ny tid. Verdenshistorien kan fortone sig som et forreket fjell-land med tinder og stup, kulturhistorien som et blidere landskap med sletter og skog og åser. Ulike mennesker og tider foretrekker den ene eller den andre formen,« siger Sverre Steen i Slutningsafsnittet. Men han fortsætter: »Kulturhistorien er allikevel ikke uten sine sensasjoner når en ser nøiere efter, selv om de dramatiske effektene oftest mangler.« I Virkeligheden har Sverre Steen og flere af hans Medarbejdere vist, at Kulturhistorien har mindst lige saa gode Betingelser for at blive Folkelæsning som Skildringer af dramatiske politiske Situationer eller militære Begivenheder. Spøragsmaalet er blot, om Forfatteren evner at give Masserne Mæle og stille det uhyre omfattende Stof klart op, saa man ser Forskellene fra i Gaar til i Dag, om han kan dele den jævne Udvikling i passende Epoker og dog fastholde Hovedlinjerne i Kulturbilledet.

Man opnaar gennem Skildringer af det jævne Folks Liv at give Læseren en Følelse af, at Historien i dybeste Forstand kommer ham ved. Det er hans egen og hans Forfædres Saga, han lytter til. Men denne folkelige Historiebetragtning uden Heroer har ogsaa sine Ulemper. Svagheden ved den moderne Dyrkelse af Masserne og Primitivismen i det hele taget med Menneskekroppens mest elementære Fornødenheder i Idræt og Erotik, er som Knut Greve siger i Afsnittet »Fra Borgerskab til Middelstand«, at Menneskene mere og mere bare opfatter de rent haandgribelige Realiteter og har mistet Forstaelsen for hele det rigt nuancerede Mellemregister, som hedengangne Generationers Borgerskab har bygget op. »Mellemklassen har sikkert fullt ut det fysiske mot, men edelmot er en gløse som idag er gått ut av sproget og som på ny må forklares . . . Den nye middelklassen har ennå ikke fått no ansikt, men den har tilkjempet sig selve det økonomiske grunnlag for et stadig mer nyansert liv og for nye kulturmuligheter.«

Den folkelige Kulturhistorie har alle Betingelser for at faa en stor Læsekreds — ikke mindst blandt de unge. Naar Skildringen som i dette Tilfælde ikke nøjes med »Livet i Middelby«, men ogsaa tager behørig Hensyn til Kulturens finere Nuancer og

ypperste Frembringelser, er det jævne Folks Historie sikkert den pædagogisk set rigtige Form, hvorunder Middelstanden kan finde Vejen til en rigere Kulturtilegnelse. Samtidig nærmer Skildringen sig til en vis Grad Almengyldighed. Mange Træk i den norske Kulturudvikling siden Industrialismens Gennembrud er fælles for hele Vesteuropa. I Betragtning af, at en tilsvarende Skildring af dansk Kulturhistorie hidtil ikke er givet, faar Værket herved dobbelt Interesse for os.

Fjerde Bind — Fra Rokken til Fabrikken — indledes med et Kapitel om Udvikling og Fremskridt af Sverre Steen. »Alt gik i ring og opover som en vindeltrapp mot lykksaligheten,« saaledes kan det nittende Aarhundredes Kulturoptimisme sammenfattes. Georg Brochmann fortsætter med Samfærdselens Udvikling i et Afsnit med den træffende Titel: Tid er penger. De engelske Turister fik Øjnene aabne for »the excellent Norwegian roads«, og dertil bidrog mere end nogen anden den engelskfødte Nordmand Thomas Bennett, Grundlæggeren af det berømte internationale Rejsebureau. Den første Jernbane var allerede aabnet i 1854; men Turisterne købte eller lejede sig en Kariol hos Bennett og kørte i Højsæsonen i Karavaner paa op til en Snes Stykker i susende Fart over Bjærg og Dal gennem Norge med Skyssgut bagpaa. — Kjell Bondevik viser rundt i »Gard og grend« under Aarets og Livets Højtider. Knut Greve skildrer »Arbeiderne og den nye industri«, delvis paa Grundlag af Eilert Sundts Undersøgelser af sin Samtids sociale Forhold, og Arne Kildal tager sig af Udvandringshistorien. L. Selmer skriver om den norske indre Mission »Haugianerne«. Interessant er ogsaa Helge Refsums Behandling af de to moralske Problemer: Nattefrierierne og Prostitutionen. Atter er det Præsten Eilert Sundts Udsagn, der i Hovedsagen bygges paa — denne centrale Personlighed baade i Gransking af Folkelivet og i Arbejdet paa at bedre Folkets aandelige og materielle Levevis ved Midten af forrige Aarhundrede. Nattefrierierne artede sig paa den Maade, at Gutterne i atten—tyve Aars Alderen begyndte at besøge Jenterne om Friaftnerne. Nogle Steder gik de i Flok og Følge, andre Steder sneg de sig ind alene og uset. Jenten, som ventede Besøg, laa fuldt paaklædt i sin Seng, og Gutten eller Gutterne lagde sig i Sengen hos hende uden Sko, men iøvrigt paaklædt. Her laa de og snakkede sammen. Eilert Sundt fandt, at Nattefrierierne var en gammel indgroet Skik, som ikke syntes at paavirke Sædeligheden, idet Antallet af Børn, født udenfor Ægteskab, ofte var større, hvor Nattefrieriet var ukendt end i Lande, hvor Skikken var almindelig. Den svenske Forsker Wikman har senere paavist, at Nattefrieriet har

været Skik blandt Bønder ikke alene i Norge, Sverige og Finland, men ogsaa i store Omraader af Tyskland, Estland, England, Skotland og Shetlandsøerne (derimod ikke Færøerne og Island). Den hører hjemme, hvor Sæterdrift er almindelig. Her var den gængs Omgangsform mellem unge Mænd og Kvinder som Indledning til et Ægteskab, og det ser ud til, at Kyskhedsbudet er blevet overholdt, indtil Parterne var blevet enige om at gifte sig. Iøvrigt er der Spor af, at Trolovelsen og Parternes Enighed ansaas for det afgørende; man flyttede i visse Egne sammen en Tid før den kirkelige Vielse, der betragtedes som en ydre Stadfæstelse af Ægteskabet. Strengt religiøse Folk kunde hævde, at de »intet Guds Ord have for at Ægteskabet begynder med den kirkelige Vielse, men at naar Mand og Kvinde komme for Herren overens om at leve som Ægtefolk og begynder Samlivet under Bøn og Paakaldelse, saa ere de alligevel Ægtefolk om de ikke ere viede i Kirken«. Det synes, som om det i store Dele af Norge nærmest var en Undtagelse, at Samlivet ikke begyndte inden den kirkelige Vielse (jfr. Ærø og Als i 1700 Tallet). Visse Sociologer sætter det i Forbindelse med den store Betydning, det i alle primitive Bondesamfund har, at Hustruen er i Stand til at faa Børn. Desuden blev Parterne kendt med hinanden. Og det er betegnende, at de fleste Ægteskabsbrud forekom i de Egne, hvor der var mindst Nattefrii.

Harald Beyer og Sem Sæland skildrer henholdsvis Romantiken og den empiriske Videnskab, hver især gennem læseværdige Afhandlinger. Morsommere og af mere almen Betydning er Thor B. Kielland: Klær og mat i det nittende århundre. Dragtmodernes Skiften er international og fængsler enhver; noksaa original er hans Skildring af Maden og Borddækningen, hvor han selv har gjort et grundlæggende Undersøgelsesarbejde. Bindet sluttet af Herman Ruge med et lille Afsnit om Almendannelsen (Skolevæsenet).

Sidste Bind — Fra igår til idag — indledes ogsaa af Sverre Steen. Han gør det med stilistisk Sikkerhed og omfattende Viden. Han hævder, at vort eget Slægtled ikke i udpræget Grad har været nyskabende, naar det gælder naturvidenskabelige Opdagelser, knapt nok naar Talen er om tekniske Opfindelser. Vi har først og fremmest været Popularisatorer (Lægevidenskaben danner en Undtagelse). Socialt har Industrialismen produceret en ny Samfundsklasse, som foreløbig blot kaldes Middelklassen. Den er ikke sysselsat ved Grovarbejde med Jorden, paa Søen eller i Fabrikkerne. Den sidder heller ikke i Nøglestillinger indenfor det moderne Næringsliv som Bankchefer, Direktører eller Bestyrelses-

formænd. Den fylder Kontorerne i Fabrikker og Banker. Den formidler Omsætningen i alle dens Former og Faser. Dens Selvhævdelse faar Luft paa Idrætspladserne, hvor Sekretæren kan slaa Chefen. Om Søndagen kan Hr. Middelmand vinde den Hæderspris, som Hverdagens Arbejde aldrig skaffer ham. Her skabes Tidens Ideal: Den trænedes Menneskekrop. Idealet har paavirket alle Klasser. Et Spil Tennis i den aarle Morgen giver Forretningsmanden hans »fighting spirit«, og den faglærte Arbejder bokser, spiller Fodbold og driver fri Idræt. En Olympiamester er langt mere kendt af den store Masse end et Geni i Kunst eller Videnskab. Kulturoptimismen fra forrige Aarhundrede har givet Plads for nøgtern Vurdering af Kendsgerningerne. Den videnskabelige Forskning tror ikke at kunne løse Tilværelsens Gaader. Den er et praktisk Instrument i Menneskets Kamp for en taalelig Eksistens. Man indstiller sig ikke mere paa at finde almenlydige Sandheder. Det sande er blevet erstattet af det rigtige. Det har man set før i vor Kulturs Historie. Men det har aldrig tilfredsstillt Menneskets urolige Aand.

Det mest fængslende Afsnit i sidste Bind — maaske i Værket som Helhed — er allerede flygtig nævnt. Det er Knut Greves »Fra borgerskap til middelstand«. Anmelderen har aldrig set en saa rammende og velskrevet Syntese af vor Tids Fødsel og dens Forudsætninger. Det moderne frigjorte og fremstormende Norge træder frem paa Baggrund af det bornerte Embedsmandssamfund fra forrige Aarhundrede. Efter Adskillelsen fra Danmark fik Landet sit eget Embedsvæsen. Norge var dengang saa fattigt, at der stort set ikke udenfor Embedsstanden fandtes borgerlige Livsstillinger, der kunde give Indehaveren Anseelse. Snobberiet florerede, og Moralen vogtedes strengt. Men Embedsmændene var som Helhed dygtige og ansvarsbevidste. Saa meget mere revolutionerende virkede Industrialismens Gennembrud i Slutningen af Aarhundredet. Familien sprænges. Embedsmændene distanceres af de nye Industriherrer og Forretningsfyrster. I Middelstanden rives den seksuelle Mur mellem Kønnene ned i Efterkrigsaaarene. Kvinden er blevet frigjort. Men Knut Greve vil hævde, at den gifte Kvinde samtidig er blevet degraderet. Manden kan nyde Fordelene af et velordnet Hjem uden hendes Bistand. Har hun Arbejde udenfor Hjemmet, betyder de hjemlige Sysler selv med Hushjælp et Arbejdstillæg for hende. Samfundet har ikke trukket Konsekvensen af sin tekniske Nyskabelse ved at lave Halvdagsstillinger for gifte Kvinder. Sammenlignet med sin Mor har denne Husmor en daarligere Stilling, ogsaa fordi hun har svært ved at faa paalidelig og stadig Hjælp i Hjemmet. Man indstiller sig paa

at spise ude. Hjemlivet har udspillet sin Rolle. Det viser sig derved, at netop denne Samfundsklasse har mange Skilsmisser. Den berømte Kvindeemancipation er endnu et Privilegium for den ugifte Kvinde.

Inge Krokanns Kapitel om det store Hamskifte i Bondesamfundet er mindre godt disponeret og altfor fyldt med Tal, der siger for lidt, fordi de ikke staar i Relation til kendte Størrelser. Man savner en fyldigere Redegørelse for Udskiftningen og Industrialismens Indflydelse paa Bygningskulturen i Bygderne ledsaget af Planer og Konstruktioner. Fortællingen er tør og omstændelig som de svageste Afsnit af det nylig udsendte Værk om Danmarks Kultur i Nutiden. Derefter skriver Kåre Fasting om Fiskerfamilien — sikkert altfor lidt i Forhold til Fiskeriets Betydning for Landet. Oskar Braaten fortsætter med en Arbejderfamilies Liv (efter Braatens Død afsluttet af Knut Greve). Reichborn-Kjennerud — Norges J. S. Møller — fortæller i et udmærket skrevet og bredt anlagt Afsnit om Folkemedicin og Lægevidenskab. Den enkeltes Forhold til det offentlige behandles af Bernt A. Nissen, Kirke og Kristenliv af H. C. Christie, Litteratur og Læsning samt Folkeopinion og Presse af Harald L. Tveterås, og endelig slutter Sverre Steen Værket med Kapitlet: Kulturarv. Det norske Folk har ikke præsteret noget særlig bemærkelsesværdigt i Verdens Kulturudvikling. I Vikingetiden havde det sin Slyngelalder og sin Heltetid. Men det var andre Baadtyper end Vikingernes, der gav Grundlag for Skibsbygningens videre Fremskridt. Først i Løbet af det 19. Aarh. tog Norge et Kæmpeskridt og naaede helt op paa Højde med Naboerne i Vesteuropa. »Det merkes på mange vis at vi er en ung stat og en ikke særlig gammel nasjon,« siger Forfatteren. Norge er blevet europæisk orienteret, og de brede Lags mere »norske« Kultur er i Tilbagegang. Alligevel er der væsentlige Kulturværdier, som binder det norske Folk sammen til en Enhed. »Det som binder er sagtens visse fællesoplevelser vi har sammen og som ingen andre har med oss . . . vi har ingen rett til å si at intet sted er det vakrere og at ingen oplever noe merkligere; men skjont eller stygt, det er *vår* verden, det er *vårt* land, og det har formet vårt sinn med lysblink og mørke skygger.«

Saa smukt og beskedent slutter »Norsk kulturhistorie« sin Fortælling. Der er Toner, der minder om Danmarks Stemning efter Midten af forrige Aarhundrede. Værkets helstøbte Form og usædvanligt veloplagte, friske Stil lover godt for Norges Fremtid som Kulturnation.

Axel Steensberg.